

HÀNH VI TRỪNG PHẠT TRẺ EM TỪ GÓC ĐỘ TÂM LÝ HỌC XÃ HỘI

Nguyễn Thị Hoa

Viện Tâm lý học.

1. Tính bức xúc của thực trạng trừng phạt trẻ em ở Việt Nam hiện nay

Trừng phạt trẻ em là một vấn đề không mới ở Việt Nam. Sự xuất hiện và tồn tại của nó gắn liền với việc giáo dục trẻ em của người lớn nói chung, và việc giáo dục con cái của các bậc cha mẹ nói riêng. Tuy nhiên, gần đây, vấn đề này ngày càng nhận được nhiều sự quan tâm của xã hội. Nhiều tổ chức phi chính phủ tại Việt Nam như UNICEF, tổ chức cứu trợ Nhi đồng Thụy Điển, Plan International đã kết hợp với ủy ban Dân số - Gia đình và Trẻ em Trung ương và nhiều chuyên gia trong các lĩnh vực khoa học xã hội, đã thực hiện nhiều dự án, nhiều cuộc hội thảo về vấn đề này. Kết quả của các nghiên cứu và hội thảo cho thấy tình trạng phạt trẻ em ở Việt Nam tương đối phổ biến. Nó gây ra hậu quả không nhỏ: thứ nhất, về mặt pháp luật, đó là hành vi vi phạm Công ước Quốc tế Về quyền trẻ em đã được Việt Nam kí kết với Liên hiệp quốc vào năm 1991. Thứ hai, nó để lại hậu quả tiêu cực đối với các cá nhân khác nhau (người trừng phạt và người bị trừng phạt), đặc biệt là người bị trừng phạt – trẻ em – và đối với xã hội. Nhiều trẻ em bỏ nhà đi lang thang, rồi sau đó bước vào con đường tội lỗi, hoặc dính vào tệ nạn xã hội, là gánh nặng cho xã hội vì sự đối xử hà khắc của bố mẹ. Phần đông những người lớn, sau khi sử dụng hình phạt đối với con, thường có cảm giác hối hận, mặc cảm tội lỗi.

Kết quả của nhiều nghiên cứu cũng cho thấy, đa số các bậc cha mẹ không nhận thức được hậu quả tiêu cực của việc phạt đối với trẻ em, trái lại, theo truyền thống, họ cho rằng nó có ý nghĩa tích cực trong việc giáo dục trẻ, đúng như câu nói dân gian:

“Thương cho roi, cho vọt,

Ghét cho ngọt cho bùi”.

Với những lý do trên đây, thiết nghĩ, việc quan tâm tìm hiểu và ngăn chặn hành vi phạt trẻ em là rất cần thiết.

2. Khái niệm trừng phạt trẻ em

Phạt là bắt phải chịu một hình thức xử lý nào đó vì mắc lỗi (Từ điển Tiếng Việt, Hoàng Phê (chủ biên), nhà xuất bản Đà Nẵng, 2001).

Gần nghĩa với khái niệm phạt là khái niệm trừng phạt. Trừng phạt là dùng hình phạt trị kẻ có tội (Sách đã dẫn).

Như vậy, phạt và trừng phạt là những hình thức kỷ luật dành cho những người có những hành vi sai trái, nhưng về mặt xã hội, trừng phạt có ý nghĩa mạnh hơn so với phạt.

Trong giáo dục, động viên, khen thưởng và kỷ luật là những phương pháp thường được sử dụng để tác động đến đối tượng. Tuy nhiên, theo quan niệm truyền thống, kỷ luật, trong đó có trừng phạt, có tác dụng tích cực, mạnh mẽ hơn phương pháp thứ nhất. Những tác dụng đó là: thứ nhất, để người mắc lỗi nhận thức rõ về lỗi của mình; thứ hai, làm cho họ xấu hổ, thậm chí thấy mất danh dự vì lỗi lầm của mình để không mắc lỗi nữa; ngoài ra nó còn có tác dụng răn đe những người khác để họ không mắc vào những lỗi như vậy (như đã đặt vấn đề ở trên).

Ngày nay, kết quả việc nghiên cứu hiệu quả của các phương pháp giáo dục trên đã chỉ ra tác động ngược lại của những biện pháp kỷ luật không tích cực nói chung và các hình thức trừng phạt nói riêng⁽¹⁾. Chẳng hạn: nó làm giam lòng tự trọng của trẻ, kích thích sự giận dữ và mong muốn chạy trốn khỏi gia đình, nó dạy trẻ có thể giải quyết vấn đề bằng bạo lực. Điều đó cũng được khẳng định trong nghiên cứu dưới đây của chúng tôi.

Dưới đây là một số kết quả nghiên cứu về hành vi trừng phạt trẻ em. Nghiên cứu được thực hiện tại hai các huyện Tam Nông, Cẩm Khê thuộc tỉnh Phú Thọ và Bàn Đạt của tỉnh Thái Nguyên, từ tháng 6/2006 đến tháng 5/2007.

Phương pháp nghiên cứu: điều tra bằng bảng hỏi, phỏng vấn sâu, thảo luận nhóm.

Khách thể: 350 phụ huynh, trong đó có 100 nam, 250 nữ, độ tuổi từ 23 đến 55.

3. Thực trạng trừng phạt trẻ em ở các địa bàn nghiên cứu

Tìm hiểu cách ứng xử của cha mẹ khi con trẻ có lỗi hoặc khi họ không hài lòng với chúng cho thấy, hầu hết các bậc cha mẹ đã sử dụng các hình phạt khác nhau đối với con trong những trường hợp như vậy. Với câu hỏi: “Trong ba tháng gần đây, khi con có lỗi hoặc không làm hài lòng anh/ chị, anh chị ứng xử như thế nào?”, kết quả thu được như sau:

Bảng 1: Ứng xử của cha mẹ khi con có lỗi

Cha mẹ	Có hành vi phạt		Không sử dụng hành vi phạt	
	Số người	Tỉ lệ %	Số người	Tỉ lệ %
Toàn bộ mẫu	334	95,42	16	4,5
Cha	95	95	5	5
Mẹ	239	95,2	11	4,8
30 tuổi trở xuống	225	98,69	3	1,31
31 – 45 tuổi	81	89,0	10	11,0
Trên 45 tuổi	28	90,0	3	10,0

Một cách trực quan qua bảng số liệu có thể nhận xét: tỉ lệ các bậc cha mẹ sử dụng các hình phạt đối với con rất lớn, không có sự khác biệt đáng kể về giới tính.

Kết quả nghiên cứu về tính cách, tình cảm của phụ nữ⁽²⁾, cũng như kinh nghiệm thực tế cho thấy, phụ nữ thường có tính kiên nhẫn, chịu đựng hơn nhiều so với nam giới, trong quan hệ gia đình, họ là người có sự hy sinh rất lớn cho những người thân. Đặc biệt, đối với con cái, họ có một tình yêu thương vô bờ bến... Tuy nhiên, kết quả trên đây chưa phản ánh được những điều đó. Qua phỏng vấn sâu và thảo luận nhóm, chúng tôi được biết, trong các gia đình ở nông thôn, phụ nữ thường là người vất vả và phải chịu nhiều áp lực nhất, họ cũng là người chịu trách nhiệm lớn đối với việc giáo dục con cái, có nhiều thời gian gần gũi con nhiều hơn nam giới. Có lẽ đó là nguyên nhân họ sử dụng các hình phạt đối với con họ không kém phần so với nam giới. Cũng qua bảng số liệu cho thấy, nhóm phụ huynh trẻ sử dụng các hình phạt nhiều hơn các bậc phụ huynh ở các lứa tuổi cao hơn.

Các hình thức phạt rất đa dạng, như: mắng, chửi, si nhục, đánh và các hình phạt

khác như: đứng ôm cột, đứng trong vòng tròn nhỏ vừa khít hai chân, không được cử động, không được đi chơi. Kết quả điều tra bằng bảng hỏi cho thấy, tần suất sử dụng các hình phạt như sau:

Bảng 2: Tần suất sử dụng các hình phạt

Các hình thức trừng phạt	Thường xuyên hàng ngày (tính theo %)	Thỉnh thoảng (tính theo %)	Hiếm khi (tính theo %)
Mắng, chửi	81,0	9,0	10,0
Đánh	71,0	11,0	18,0
Không cho đi chơi	32,0	24,0	44,0
Đứng trong vòng tròn hẹp chỉ vừa đủ chỗ 2 bàn chân	28,0	35,0	37,0
Bắt làm việc nhà	23,0	31,0	46,0
Các hình phạt khác	9,0	26,0	65,0

Kết quả cho thấy, các hình phạt phổ biến nhất ở đây là: đánh (đánh bằng roi, đánh bằng tay), mắng, chửi và đứng trong vòng tròn nhỏ, vừa khít hai chân, không được cử động. Ngoài ra, qua phỏng vấn sâu và thảo luận nhóm, chúng tôi được biết, ở các địa phương này, còn có một số hình thức phạt trẻ em rất hà khắc như: dội vật nặng đứng ngoài trời nắng, đứng cạnh ổ kiến lửa, đim nước, phạt không cho ăn cơm... Mặc dầu, đó là những hình phạt không phổ biến, nhưng rất cần sự quan tâm, ngăn chặn, vì nó có ảnh hưởng rất lớn đến tính mạng và đến đời sống tâm lý lâu dài của trẻ.

Có một điều chúng tôi rất muốn đề cập đến là có không ít trường hợp, các em bị phạt không phải vì lỗi của mình, mà vì các em chưa làm hài lòng người lớn. Cũng qua phỏng vấn sâu và thảo luận nhóm cho thấy, trong hầu hết các em bị điểm kém (nếu bố mẹ biết) đều bị trừng phạt. Chúng ta đều biết rằng những trường hợp bị điểm kém có thể do nhiều nguyên nhân khác nhau. Có khi do các em không chịu học bài, chưa tập trung, chưa chịu khó suy nghĩ trong khi học bài, tức là các em có lỗi... Nhưng không hiếm khi bài khó quá, các em chưa hiểu, năng lực có hạn hoặc có nhiều nguyên nhân khách quan khác. Đó đâu phải là lỗi của các em? Nhưng trên thực tế, dù sao đi nữa, việc các em bị điểm kém đã không làm bố mẹ hài lòng và chúng đều phải chịu những hình thức trừng phạt khác nhau, tùy theo từng gia đình, tùy theo tâm trạng của bố mẹ lúc đó.

Hầu hết các em làm đổ vỡ, hư hỏng đồ đạc cũng rất dễ bị trừng phạt. Trong những trường hợp đó, sự lóng ngóng, vụng về do chưa có kinh nghiệm, do đặc điểm sinh lý lứa tuổi và do một số nguyên nhân khác quan khác cũng không ít.

Qua đó cho thấy rằng, việc trừng phạt trẻ em trong nhiều trường hợp không đúng với ý nghĩa của nó, nó mang tính chủ quan, phụ thuộc nhiều vào người lớn.

4. Một số nguyên nhân tâm lý, xã hội của trừng phạt trẻ em

Kết quả thu được qua bảng hỏi về nguyên nhân trừng phạt trẻ em của các bậc cha mẹ cho thấy, phần lớn các bậc phụ huynh (94,2%) cho rằng họ sử dụng các biện pháp trừng phạt trẻ em như là một hình thức kỷ luật để giáo dục trẻ. Quan niệm của họ đúng như quan niệm truyền thống, các biện pháp trừng phạt giúp trẻ biết lỗi của mình và lần sau không mắc nữa.

Nhưng qua phỏng vấn sâu và thảo luận nhóm, phần lớn trong số họ đã nhận ra rằng, trừng phạt không mang lại hiệu quả như họ nghĩ. Khi chúng tôi đặt câu hỏi:

- Các anh/ chị có thường xuyên sử dụng những biện pháp trừng phạt con không?

Phần lớn cho rằng họ sử dụng hình phạt tương đối thường xuyên (đến hàng tuần, nhiều gia đình hàng ngày). Chúng tôi đặt lại vấn đề:

- Tại sao có hiệu quả mà lại phải sử dụng thường xuyên, lặp đi, lặp lại như vậy? Cách đặt vấn đề như vậy đã giúp các bậc phụ huynh nhận ra tính kém hiệu quả khi họ sử dụng các hình thức phạt. Bởi vì, về mặt logic, có thể nhận thấy rằng, nếu trừng phạt có hiệu quả thì chỉ cần thỉnh thoảng được sử dụng để cảnh cáo và nhắc nhở trẻ, chứ không phải được sử dụng thường xuyên như trong thực tế đã diễn ra.

Như vậy, việc sử dụng các hình thức trừng phạt trẻ còn có những nguyên nhân khác nữa. Mà có lẽ nguyên nhân dễ nhận thấy hơn cả là các bậc cha mẹ vẫn nuôi dạy con theo tập quán, truyền thống văn hóa của thế hệ trước để lại. Điều đó thể hiện rất rõ qua câu nói đùa không phải chỉ gặp một vài lần trong các cuộc thảo luận nhóm: Trước đây bố mẹ mình đánh, mắng, chửi mình, bây giờ, mình đánh mắng con mình và sau này chúng lại đánh, chửi con chúng.

Một nguyên nhân khác cũng được phát hiện qua thảo luận nhóm là khả năng kìm chế tức giận của bố mẹ khi con mắc lỗi hoặc khi họ không hài lòng với chúng thấp:

- Các anh/ chị cảm thấy thế nào khi thấy con có lỗi hoặc khi chúng không làm các anh/ chị hài lòng?

Cảm thấy rất tức giận/ bức bối/ khó chịu/ không thể kìm chế được. Một số phụ huynh trẻ thật thà và thẳng thắn nói rằng, trong một số trường hợp, họ đánh con, mắng, chửi chủ yếu là do không kìm chế được tức giận, chứ không phải với mục đích giáo dục con. Hơn nữa, hầu như rất hiếm hoi có trường hợp chờ đến thời điểm và tìm địa điểm thích hợp mới sử dụng các hình thức kỉ luật con. Các bậc phụ huynh nhận ra rằng: nếu mà nghĩ được như vậy thì không cần phải trừng phạt con nữa.

Điều đó chứng tỏ, không kìm chế được tức giận, bức bối cũng là nguyên nhân của các bậc cha mẹ sử dụng biện pháp trừng phạt con.

Bên cạnh đó, quyền làm cha, làm mẹ của họ, sự thuận lợi của môi trường xã hội, thiếu vai trò kiểm soát của dư luận xã hội đối với hành vi đó, cũng là những nguyên nhân quan trọng của hành vi trừng phạt trẻ em.

Nhiều người thú nhận rằng, trong cuộc sống hàng ngày, họ không tránh khỏi sự tức giận, bức bối với nhiều người khác (bạn bè, chồng/ vợ, những người thân khác), tuy nhiên, những chuẩn mực đạo đức xã hội, đã giúp họ biết kìm chế bản thân trong hầu hết các trường hợp. Vì thế, họ ít gây sự với những người thân đó, kể cả trong trường hợp họ cảm thấy tức giận, không hài lòng. Nhưng đối với con cái họ thì họ nghĩ rằng, họ là người sinh ra chúng, có nghĩa vụ và trách nhiệm nuôi dạy chúng, nên họ có quyền với chúng. Hơn nữa, ở địa phương họ, việc trừng phạt con trẻ là chuyện bình thường: "có lẽ, ở đây, những người đánh, mắng, chửi... con cái chiếm gần 100%, khó ai có thể tránh được điều đó". Và qua thảo luận câu hỏi: "Khi dùng những hình phạt đối với con các anh/ chị có sợ nếu mọi người xung quanh biết thì sẽ chê trách không?". Phần lớn cho rằng: ở đây chuyện đó quá bình thường, nhà nào chả đánh, mắng, chửi con. Chả ai quan tâm, để ý đến điều đó.

Như vậy, kết quả nghiên cứu thực tế cho thấy, ngoài việc sử dụng hình phạt như một biện pháp giáo dục, hành vi trừng phạt con trẻ của các bậc phụ huynh có nhiều nguyên nhân tâm lý xã hội khác như:

- Nó như một sự kế thừa tập quán văn hoá giáo dục truyền thống;
- Khả năng kìm chế tức giận khi con có lỗi của các bậc cha mẹ chưa cao;

- Bố mẹ cho mình có quyền được sử dụng các hình phạt đối với con;
- Nó được phát triển trong môi trường xã hội thuận lợi, không chịu sự kiểm soát của dư luận xã hội.

5. Một số biện pháp khắc phục

Từ kết quả nghiên cứu trên đây, chúng tôi xin đề xuất một số kiến nghị nhằm hạn chế hành vi trừng phạt con trẻ của các bậc phụ huynh như sau:

- Nâng cao nhận thức của toàn xã hội nói chung và các bậc cha mẹ nói riêng về quyền trẻ em, về tác dụng tiêu cực của các hình thức trừng phạt trẻ em bằng các hình thức tuyên truyền rộng rãi Công ước quốc tế Quyền trẻ em, bằng các lớp tập huấn cho các nhóm phụ huynh những nội dung trên.

- Các cấp chính quyền, đoàn thể, đặc biệt, hội phụ nữ, thông qua các buổi sinh hoạt tập thể có các biện pháp đẩy mạnh và phát huy vai trò của dư luận xã hội đối với hành vi trừng phạt con cái của các bậc phụ huynh.

- Tuyên truyền các biện pháp kỷ luật tích cực thay thế cho các biện pháp trừng phạt bằng nhiều hình thức: áp phích, tranh cổ động và các lớp tập huấn.

Chú thích

1. *Hãy giáo dục, đừng trừng phạt*. Cứu trợ trẻ em UNICEF, CEAPA, CONCAPA Trò chuyện với trẻ, Bonni Miller, 3/2005.
2. *Bách khoa thư phụ nữ trẻ*. Nhà xuất bản Hà Nội.